

Bijela ruža - sveučilišni pokret otpora u nacističkoj Njemačkoj

Vincek, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:287168>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni)

Ivan Vincek

**Bijela ruža – sveučilišni pokret otpora u nacističkoj
Njemačkoj**

Završni rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni)

Bijela ruža – sveučilišni pokret otpora u nacističkoj Njemačkoj

Završni rad

Student/ica:

Ivan Vincek

Mentor/ica:

Dr. sc. Branko Kasalo

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivan Vincek**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Bijela ruža – sveučilišni pokret otpora u nacističkoj Njemačkoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 10. listopada 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. OPĆE DRUŠTVENO - POLITIČKE PRILIKE I RATNI POLOŽAJ NACISTIČKE NJEMAČKE U RAZDOBLJU 1942. – 1943. GODINE.....	3
3. RAZLOZI I NAČINI OTPORA NJEMAČKIH GRAĐANA NACIONALSOCIJALIZMU	5
3.1. Utjecaj nacionalsocijalizma na svakodnevni život u nacističkoj Njemačkoj.....	6
3.2. Propaganda i politička represija u nacističkoj Njemačkoj	7
4. BIJELA RUŽA – NENASILNI SVEUČILIŠNI POKRET OTPORA	9
4.1. Porijeklo imena, nastanak i razlozi osnivanja pokreta otpora	10
4.2. Životopis sudionika i početak otpora	12
4.3. Ideologija pokreta	16
4.4. Letci i grafiti Bijele ruže	18
4.5. Vremenski odnos i područje djelovanja pokreta sa ratnim stanjem - Staljingradska bitka.....	21
4.6. Uhićenje, ispitivanje, suđenje i pogubljenje sudionika – (ne)uspjeh Bijele ruže	23
5. UTJECAJ I NASLJEĐE BIJELE RUŽE I NJEZIN ODJEK U SVIJETU	26
5.1. Odnos pokreta s drugim pokretima otpora u nacističkoj Njemačkoj.....	26
5.2. Odnos pokreta i zapadnih Saveznika	27
6. ZAKLJUČAK	29
7. SAŽETAK	31
8. SUMMARY	32
9. POPIS LITERATURE I IZVORA	33
10. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA	34

1. UVOD

U ovom završnom radu obrađuje se tema nenasilnog sveučilišnog pokreta otpora u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj tijekom Drugog svjetskog rata - *Bijela ruža* (njem. *die Weiße Rose*). S obzirom na važnost antifašističkih i u manjoj mjeri antikomunističkih pokreta otpora tijekom Drugog svjetskog rata, u raznim svjetskim državama, a posebno u europskim, njemački pokreti otpora su prikazani kao osjetljive tabu teme i teški su za objektivnu analizu. Tema ovog rada je uglavnom dobro obrađena u svjetskoj historiografiji, posebno u njemačkoj i američkoj, stoga će se istraživanje temeljiti na stranoj literaturi, odnosno na sintezi prikupljene literature na stranom jeziku, te na temelju znanstvenih članaka i korištenjem internetskih stranica. U radu će se analizirati opće-društveno političke prilike u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj i njezin ratni položaj, razlozi i načini otpora režimu, zatim djelovanje, cilj i ideologija samog pokreta otpora *Bijele ruže* i njezin utjecaj na njemačke građane, ali i odjek u svjetskoj javnosti.

Cilj ovog rada jest prikazati *modus operandi* ovog pokreta otpora, zašto i s kojim ciljem je nastao ovaj pokret otpora u vremenskom razdoblju 1942. – 1943. te uzročno-posljedičnu vezu između vojno - političkih prilika u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj i utjecaja instrumenata i rezultata djelovanja pokreta otpora na daljnji aktivni odnosno pasivni otpor njemačkih građana.

Tijekom Drugog svjetskog rata u Europi, kao najkrvavijeg sukoba u povijesti, na povijesnu pozornicu dolaze mnogi pokret otpora u sklopu antifašističke borbe koji se pojavljuju u svim zemljama koje su se našle pod okupacijom nacionalsocijalističke Njemačke, no također i unutar nje same. Njemački građani koji se nisu slagali sa Hitlerovom ideologijom i načinom vođenja države, pružali su aktivni i pasivni otpor, djelovali su okupljeni u grupe ili kao pojedinci.

Jedan od najpoznatijih pokreta otpora u Njemačkoj je *Bijela ruža*. Sastavljena od grupe prijatelja studenata i profesora Münchenskog sveučilišta (njem. *Ludwig-Maximilians-Universität München*), ova grupa je od samih svojih početaka pokazivala pasivan, ali žestok i odlučan otpor protiv nacionalsocijalističkog režima, te iako su postojali i djelovali manje od 8 mjeseci, od lipnja 1942. do veljače 1943. godine, s obzirom na područje djelovanja, imali su određen utjecaj na njemačke građane, a kasnije poslije rata, dobili su i zasluženu pozornost europske i svjetske javnosti. Ponajprije djelovali na području grada Münchena, ali su letke distribuirali po svim većim gradovima Njemačke te također i po austrijskim gradovima. Posebno je važno napomenuti njihov otpor, koji je bio isključivo pasivan. Djelovali su na

slijedeće načine: izradom i tiskanjem šest letaka antinacističkog i antiratnog sadržaja (s još jednim letakom u pripremi) i njihovom distribucijom među građanima, iscrtavanjem grafita i osuđivanjem režimske opresije i zločina, napose progona i masovnih ubojstva Židova, Poljaka i ostalih naroda. Također su ukazali na ratne muke i žrtvu koju su podnijeli poraženi njemački vojnici, posebno na istočnom europskom bojištu.

Povezivanjem sa ostalim, nažalost manje poznatim pokretima otpora u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj, pokazali su da njemački narod nije jedinstven po pitanju potpore nacionalsocijalističkom režimu i vođi Adolfu Hitleru. Njihova žrtva je tim veća što su pripadnici ove grupe bili uglavnom mladi ljudi, ali obrazovani i humanistički nastrojeni, koji su smatrali da je borba za slobodu i pasivan otpor protiv režima njihova sveta dužnost kao razumnih i savjesnih ljudi, bez obzira na rizik i posljedice. Njihova odlučnost do same smrti i neustrašiv ljudski duh se najbolje vide u izjavi u 4. letku *Bijele Ruže*, koja je kasnije postala krilatica pokreta otpora: „Mi nećemo šutjeti. Mi smo vaša loša savjest. *Bijela ruža* vas neće ostaviti na miru!“ - („*Wir schweigen nicht. Wir sind Euer böses Gewissen. Die Weiße Rose läßt Euch keine Ruhe!*“).¹

¹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 198.

2. OPĆE DRUŠTVENO - POLITIČKE PRILIKE I RATNI POLOŽAJ NACISTIČKE NJEMAČKE U RAZDOBLJU 1942. – 1943. GODINE

Kako bi se mogli objasniti razlozi nastanka pokreta otpora *Bijela ruža*, treba prikazati sve preduvjete i stanje u kojima se nalazila država. Dolaskom Hitlera na vlast 1933., odnosno smrću predsjednika Weimarske Republike Paula von Hindenburga 1934. godine, Njemačka se ponovno uzdigla kao odlučujući faktor u Europi (barem u vojnom smislu), iako se i dalje borila sa ekonomskim problemima, posebno zbog velike gospodarske krize 1929.-1933.² U razdoblju od 1942. do 1943. godine nacionalsocijalistička Njemačka (službeni naziv: Njemački Reich/Veliki Njemački Reich) je doživjela svoj najveći uspon i vrhunac, ali također i početak opadanja moći.³ Tijekom 1942. godine Njemačka je ostvarila svoj najveći teritorijalni opseg, kojeg je postigla sa manje-više uspješnim vojnim pobjedama. Krajem 1942. i početkom 1943. Njemačkoj se dogodilo nekoliko teških vojnih poraza, posebno porazi u bitkama prekretnicama, te posljedično i prvi gubitci teritorija i bombardiranja gradova. 1943. godine fašistička Italija će biti izbačena iz rata, a tijekom te iste godine snažnim sovjetskih protuofenzivama Njemačka je dodatno oslabljena i dovedena u stanje obrambenog djelovanja po cijeloj Europi.⁴

Prvi simptomi preokreta koji su imali negativne posljedice za Sile Osovine u Europi počeli su se pojavljivati na sovjetskoj (istočnoj) bojišnici. Napadom na Sovjetski Savez 22. lipnja 1941. godine Njemačka je ušla u rat na dvije bojišnice. Sama najava operacije *Barbarossa*, odnosno napad na SSSR, mnogi Nijemci su doživjeli kao strah i šok, čak i oni koji su vjerovali u Hitlera, a neki poput Sophie Scholl su smatrali da bi ovaj žestok rat mogao potrajati beskonačno. Iako je Treći Reich do tada imao mnoge ratne pobjede, ideja rata na dvije fronte je bila suluda, posebno protiv ogromnog teritorija Rusije, a s obzirom na prijašnji neuspjeli pokušaj osvajanja Rusije od strane Napoleona. Moral Nijemaca bi svakako bio upitan s obzirom na pomisao da bi komunistički Sovjetski Savez mogao na kraju pobjediti u ratu i dovesti komunizam u samo srce Europe.⁵ Nakon razdoblja vojne stagnacije koje je trajalo čitavo proljeće 1942., ratne operacije su ponovno započele novom velikom ofanzivom koju su nacisti pokrenuli krajem lipnja. Tijekom rujna i listopada njemačko napredovanje je zapelo na Kavkazu, pa se epicentar bitke premjestio prema sjeveru, u okolicu Staljingrada uz

² GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 433-436.

³ *Ibid.*, 276-278.

⁴ *Ibid.*, 290-298.

⁵ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 47-48.

rijeku Volgu, gdje se odvijala ključna bitka za Staljingrad (SSSR).⁶ Od najvažnijih poraza Sila Osovina svakako treba spomenuti bitke prekretnice, koje su preokrenule rat u korist Saveznika, poput: 2. bitka kod El Alameina (u Egiptu), gdje je zaustavljeno napredovanje talijansko-njemačkih postrojbi i operacija Baklja, odnosno uspješno iskrcavanjem Saveznika u sjevernoj Africi (na marokanske i alžirske obale), što će kasnije dovesti do kapitulacije fašističke Italije.⁷ Tijekom 1943. Njemačka će doživjeti još nekoliko važnijih poraza, a također se može spomenuti i bitka kod Kurska, najveća tenkovska bitka u povijesti ratovanja, koja će biti zadnja veća nacistička ofenziva na istočno europskom bojištu.

Upravo će poraz u bitci za Staljingrad presudno utjecati na društveno-političke prilike i na javno mišljenje. Beskompromisni zahtjev za bezuvjetnu predaju koji je donesen na savezničkoj konferenciji u Casablanci u siječnju 1943. godine očekivao je potpuni poraz nacionalsocijalizma. Od tada je Njemačka počela nizati sve više poraza na vojnom planu, koji su u konačnici doveli do konačnog sloma Trećeg Reicha. Na *Führera* Adolfa Hitlera počelo se gledati sa sumnjom, počevši od njegovih vojnih i političkih suradnika, pa do pojedinaca i grupa unutar njemačkog društva. Već su iskusni stariji časnici došli do zaključka kako Hitler vodi Njemačku u propast, a na moguće sovjetsko osvajanje Njemačke se gledalo kao najgoru moguću sudbinu.⁸ Najpoznatiji primjer pokušaja uklanjanja svakako je bio pokušaj atentat na njega u srpnju 1944. godine poznat kao – Srpanjska urota ili operacija Valkira, koji je bio neuspješan.⁹ Zahvaljujući nepokolebljivoj vjernosti vojske i snažnoj nacističkoj propagandi vrhovni vođa se uspio održati na vlasti, te je time gubitak njegove moći bio malo vjerojatan.

Ironično da će na isti dan kada su brat i sestra Scholl zatvoreni zbog svog djelovanja 18. veljače 1943., ministar propagande Joseph Goebbels objaviti „totalni rat“, što znači da će sada Njemačka beskompromisno početi koristiti sva moguća sredstva u ratu kako bi postigla premoć.¹⁰ Iako je upravo te iste 1943. godine bila u vrhu ekonomskog razvoja, osobito potpomognuta robovskim radom ratnih i civilnih zarobljenika te iskorištavanjem ekonomskih resursa okupiranih zemalja (pravilo „pljačke“)¹¹, ona se ipak našla u teškom položaju zbog nestvarnih i neodrživih ideja nacističkog vodstva, čime se daje podloga za razvoj pokreta otpora kako bi se zaustavio rat i zbacilo naciste sa vlasti.

⁶ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 281-282.

⁷ Ibid., 283-288.

⁸ BUTLER, *An Illustrated History of the Gestapo*, 156.

⁹ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 300-301.

¹⁰ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 11.

¹¹ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 275.

3. RAZLOZI I NAČINI OTPORA NJEMAČKIH GRAĐANA NACIONALSOCIJALIZMU

Kao jedan od najpoznatijih pokreta otpora u nacističkoj Njemačkoj, pokret *Bijela ruža* se ipak rijetko spominjala izvan Njemačke. Smatra se da je većina njemačkih građana podržavala režim, stoga se nije posvećivala prevelika pažnja na otpor iz redova običnih građana izvan političkih stranaka, uglavnom manjih grupa i pojedinca. Predrasuda da je većina njemačkih građana podržavalo vlast nije utemeljena, zato jer već prilikom prvih godina nacionalsocijalističke vlasti, Židovi kao njemački građani bili su sustavno maltretirani i oduzeta su im građanska prava. Politički neistomišljenici su također bili na meti režima, pogotovo etnički Nijemci koje je režim prezirao i smatrao izdajnicima vlastitog naroda. Upravo je ta manjina ljudi koji se nisu slagali sa režimom, ta „druga Njemačka“, koja je postojala i prije nego li je Adolf Hitler preuzeo vlast, a zatim i tijekom dugih 12 godina brutalne nacionalsocijalističke vlasti, je pokazala da ipak postoji glas razuma i savjesti.¹² Tijekom svih tih godina „druga Njemačka“ je bila sustavno nadglasavana, maltretirana, uhićivana i slabljena, ali zahvaljujući određenim pojedincima, poput pripadnika *Bijele Ruže*, uspjela se održati i pokazati da se u takvom svijetu jednoulja, totalitarizma i terora zajedno sa ratnim strahotama neće predati.¹³ Sama njemačka riječ za otpor *Widerstand* se odnosi najviše na organizirane političke grupe, što možda *Bijela ruža* nije bila,¹⁴ no ipak za vrijeme nacionalsocijalističke vlasti i u teškom ozračju Drugog svjetskog rata, pripadnici *Bijele ruže* pokazali su se kao istinski borci za slobodu i bolje stanje u njemačkom društvu, a činjenica da su bili etnički Nijemci, samo daje dodatnu težinu njihovom angažmanu.¹⁵

Jedan od najvažnijih razloga otpora građana je zasigurno njihov odgovor na porobljavanje i sustavno ubijanje Slavena, Roma i ostalih nepodobnih nacionalnih manjina, homoseksualaca, antifašista i drugih, a posebno Židova. Također možemo ovdje nadodati i maltretiranje pripadnika različitih vjerskih zajednica, poput pripadnika Katoličke i Protestantske Crkve, kao i grube akcije Gestapo-a uperenih prema svim nepodobnim građanima. Kao što je navedeno u nedovršenom i neizdanom 7. letku *Bijele ruže*, njezini pripadnici su uvidjeli da se samo padom režima mogu graditi temelji za bolje sutra: „Hitler i njegov režim moraju pasti kako bi Njemačka mogla živjeti.“¹⁶ Njemački pokret otpora ipak

¹² DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, viii.

¹³ Ibid., 221.

¹⁴ HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 46-47.

¹⁵ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 222-224.

¹⁶ Ibid., 205.

nije bio ujedinjeni pokret otpora, pošto se sastojao od mnogo malih i izoliranih grupa, koje nisu mogle mobilizirati političku opoziciju. Njemački pokret otpora je također uključivao i građane koji nisu bili njemačke nacionalnosti. Također, takav se pokret otpora borio sa spoznajom da se moraju protiviti vlastitoj državi, što je za mnoge predstavljao problem,¹⁷ specifičnost koju možemo naći i u drugim pokretima otpora u Europi, poput francuskih pokreta otpora koji su se borili protiv marionetskog režima Višijevske Francuske.

3.1. Utjecaj nacionalsocijalizma na svakodnevni život u nacističkoj Njemačkoj

Slično fašizmu, i nacionalsocijalizam je oblik totalitarne vladavine s obilježjima militantnog antikomunizma, koji se protivi političkom pluralizmu i sređenoj pravnoj državi koji je načelno i suštinski suprotstavljen liberalnoj demokraciji.¹⁸

Život u jednostranačkoj-totalitarnoj državi poput nacionalsocijalističke Njemačke je određen pod palicom državne vlast koja je predvođena vrhovnim vođom *Führerom* odnosno Nacionalsocijalističkom njemačkom radničkom strankom (njem. *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*). Ona je kontrolirala svaki aspekt društvenog i socijalnog života građana: medije, novine, vojsku, policiju, sudstvo, komunikacije, prijevoz, sve razine školstva te sve kulturne i religijske ustanove. Sama politička indoktrinacija za djecu je počela u vrlo ranoj dobi, a nastavila se u *Hitlerovoj mladeži* s konačnim ciljem potpune kontrole uma. *Hitlerovoj mladeži* je pripadao i Hans Scholl, u kojoj je i promaknut, da bi kasnije spoznao svu surovost nacističkog režima i brutalnost rata. U školi su djecu indoktrinirali u duhu nacionalsocijalizma i svaki pokušaj propitivanja ili sumnje u vrhovnog vođu i ideologiju je završavao: kažnjavanjem, deportacijom, prisilnim radom ili zatvaranjem njihovih roditelja.

Organizirani otpor je bio praktički nemoguć. Nije bilo moguće otvoreno razgovarati, čak ni sa bliskim prijateljima ili članovima obitelji, jer se nikad nije znalo jesu li možda oni nacistički špijuni ili suradnici. Nitko nije mogao slobodno izraziti svoje mišljenje ili kritizirati režim, zbog dobro organizirane kontrole i nadzora režima. Organizacija koja je predvodila u špijuniranju ljudi je bila Gestapo (njem. *Geheime Staatspolizei*). Kao državna tajna policija Gestapo je vršio funkciju očuvanja državnog poretka te poduzimanje predostrožnosti u svakom segmentu života njemačkih građana, ali i u životu građana okupiranih zemalja.¹⁹ Gestapo je također igrao važnu ulogu u nacističkom planu istrebljenja europskih Židova.

¹⁷ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 98-100.

¹⁸ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 444.

¹⁹ BUTLER, *An Illustrated History of the Gestapo*, 156.

Zbog svega toga, svaki otpor koji se ipak ostvario, organizirale su ili male grupe ljudi ili pojedinci koji su bili izolirani i nisu se znali međusobno te su zbog toga teško mogli međusobno komunicirati i uspostaviti kontakte, a kamoli se povezati u bolje organizirane skupine. Zbog toga se smatralo da svaki uspješni otpor može doći jedino iz vojske, no to će se kasnije pokazati kao neuspješna vrsta otpora.

3.2. Propaganda i politička represija u nacističkoj Njemačkoj

Uz Hitlera kao jedinog gospodara Njemačke javlja se njegov represivni aparat, koji vrši političku represiju, i propaganda koja sustavno oblikuje percepciju i manipulira ponašanje društva. Posebno već spomenuti Gestapo, kao politička policija, te policijske i vojne organizacije SA (*Sturmabteilung*) pod zapovjedništvom Ernsta Röhma, a kasnije SS (*Schutzstaffel*) pod zapovjedništvom Heinricha Himmlera, predvode političko nasilje, između ostalih zločina.²⁰ Također je važno spomenuti vodeću osobu zaduženu za propagandu Josepha Goebbelsa, koji kao ministar propagande već od ranih 1920. radi na organiziranju Nationalsocijalističke stranke, podvrgava tisak, radio, kazalište i film strogoj kontroli političkoj vlasti, a također je odgovoran za zločine i nasilje prema Židovima, Slavenima, komunistima.²¹ Nacistička ideologija je time mogla kompletno preuzeti umove ljudi i kontrolirati svaki aspekt života njemačkih građana, koji su doveli nacionalisocijalizam na vlast glasajući za Hitlera zbog straha/prijetnje komunizma. Taj strah je nacistička propaganda odlično iskoristila kako bi pokazala sav teror komunizma koji se smatrao pravim neprijateljem. Ipak pokret *Bijela ruža* jasno izjavljuje da bi glavna briga svakog Nijemca trebala biti uperena prema porazu nationalsocijalizma, a ne prema vojnoj pobjedi komunizma.²²

Kada je 1933. godine Adolf Hitler preuzeo vlast, a par tjedana kasnije i proglasio Treći Reich, bez privole naroda ili sastanka slobodnog parlamenta, došlo je vrijeme pune kontrole nationalsocijalizma nad njemačkim građanima. Odmah se započelo sa reorganizacijom države. Prvo su ukinute savezne države i njihovi demokratski izabrani savezni parlamenti, a umjesto njih uspostavljeni su nacistički distrikti (njem. *Gaue*) sa najvišim pokrajinskim vođama (njem. *Gauleiter*) na čelu, koji su bili vjerni jedino vrhovnom vođi. Zatim su ukinute sve političke stranke i udruge, a potom je počeo progon političkih neprijatelja i njihova

²⁰ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 440.

²¹ *Ibid.*, 450.

²² SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, xi.

ubojstva. Najznačajnije je ipak stvaranje mita o superiornom arijevsom germanskom čovjeku, porast antisemitizma i početak progona Židova. Vrhunac nasilja nad Židovima kreće kada su izbačeni sa svojih radnih mjesta, da bi im se kasnije ukinula građanska prava i slobode, a sve je kulminiralo njihovim sustavnim ubijanjem (Holokaust).²³ Propaganda je dosegla neviđene mjere, poput masovnih zborova uz spektakularne koreografije, mnogobrojne zastave, zvukovi i svjetla, često uz Hitlerovu osobnu nazočnosti. Prema tome Treći Reich se temelji na ispreplitanju stranačke organizacije i državne strukture.²⁴

Statistike su uglavnom neprecizne što se tiče broja stradalih Nijemaca i njemačkih građana koji su pružali otpor, bilo aktivni ili pasivni zbog političke represije. Prema konzervativnim procjenama, za otprilike 1 milijun Nijemaca se smatra da su prošli kroz koncentracijske logore i zatvore te je barem 40000 Nijemaca ubijeno u nacističkom teroru, od čega 15000 njih su bili civili koji su smaknuti zbog „političkih zločina“.²⁵ Procjene idu i do 130000 ubijenih, a broj ljudi koji su bili ispitivani i mučeni od strane Gestapo-a doseže od nekoliko stotina tisuća do preko milijun ljudi.²⁶ Kao prvi nacistički koncentracijski logor navodi se Dachau u Njemačkoj, koji je otvoren 1933. godine, a u kojem su bili smješteni prvi politički zatvorenici, posebice komunistički aktivisti, a poslije svi oni koji se nisu slagali sa nacističkim režimom. Dakle, logor je trebao u prvom redu služiti za zatvaranje i neutralizaciju političkih protivnika, ponajprije komunista i socijaldemokrata. Poslije su u logore zatvarali i Židove, Rome, svećenike i pastore, obične kriminalce, homoseksualce i hendikepirane zatvorenike. U dvanaest godina postojanja kroz logor Dachau je prošlo 206000 registriranih zatvorenika, od kojih je 31951 stradalo.²⁷

Važno područje koje je posebno bilo vezano za stranku i nacističku propagandu je bila savezna država Bavarska, odnosno grad München, koji su se smatrali kolijevkom nacionalsocijalizma i gdje je Hitler započeo političku karijeru i svoju antisemitsku, militarističku i osvetničku retoriku.²⁸

²³ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler*, Munich 1942/43, 5.

²⁴ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 467; 474.

²⁵ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, viii.

²⁶ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler*, Munich 1942/43, 3.

²⁷ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 437.

²⁸ BUTLER, *An Illustrated History of the Gestapo*, 157.

4. BIJELA RUŽA – NENASILNI SVEUČILIŠNI POKRET OTPORA

Nenasilan sveučilišni njemački pokret otpora *Bijela ruža* službeno je počeo djelovati u lipnju 1942. godine, kada je objavljen i distribuiran prvi protunacistički letak, iako su pripadnici bili aktivni i prije ovog događaja. Pokret je nastao na Sveučilištu u Münchenu (njem. *Ludwig-Maximilians-Universität München*), gdje je mala grupa studenata – Hans Scholl, Sophie Scholl, Alexander Schmorell, Willi Graf, Christoph Probst, Traute Lafrenz zajedno sa svojim profesorom filozofije i muzikologije Kurtom Huberom, počela u tajnosti raspravljati o svojim političkim pogledima i iznositi negativna mišljenja o nacionalsocijalističkoj vlasti.²⁹ Sam pokret je trajao do veljače 1943. godine. U tom razdoblju organizacija je anonimno distribuirala protunacističke letke i crtala protunacističke grafite. Dva glavna člana ove organizacije su bili brat i sestra, Hans i Sophie Scholl, jer je Hans osnovao organizaciju, a kasnije mu se priključila i sestra koja je poslije počela voditi glavne operacije i financije pokreta. Specifičnost ovog pokreta otpora je bilo u tome što su bili pacifistička organizacija, čime su se izdvajali od većine pokreta otpora tijekom Drugog svjetskog rata. Same akcije koje su provodili bile su jedinstvene, jer su distribuirali letke proturežimskog sadržaja kao načina borbe.³⁰

I dok ga je većina pratila, određeni domoljubni pojedinci poput pripadnika *Bijele ruže* su shvatili na vrijeme što donosi Hitlerova vlast. Iako su i sami u početku bili slijepo zavedeni njegovim obećanjima i bili su pripadnici *Hitlerove mladeži*, shvatili su kroz strogoću nove ideologije i njezinu brutalnost, te neodobravanje vlastitih roditelja, a posebno kroz djelovanje tajne policije Gestapo, da takva vlast vodi Njemačku u propast. Može se navesti više uzroka zbog čega je ovaj pokret otpora počeo djelovati kako bi zbacili nacionalsocijalističku vlast: 1. spoznaja o postojanju koncentracijskih logora (kao najsmrtonosniji i najozloglašeni je prednjačio Auschwitz-Birkenau u okupiranoj Poljskoj) i raspirivanje rasizma, posebno mržnja prema Židovima,³¹ 2. njemački građani u stalnom su strahu od uhićenja i nasilja koje se provodi nad njima, a također im se oduzimaju njihova građanska prava i slobode, 3. spoznaja o nacionalsocijalističkoj mržnji prema religijama, konfiskacija crkvenih dobara i izbacivanje svećenika iz crkava od strane tajne policije, 4. provedba različitih medicinskih eksperimenata nad djecom i ženama te eutanazija neizlječivih bolesnika i invalida.³²

²⁹ KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 1.

³⁰ KIRKMAN, *The White Rose's Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche*, 1.

³¹ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 381.

³² SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 5-19.

4.1. Porijeklo imena, nastanak i razlozi osnivanja pokreta otpora

Porijeklo imena *Bijela ruža* i njezin odabir od strane članova je i dalje nejasan. Najvjerojatnije je izabrano kako bi predstavljalo čistoću i nevinost naspram zla, s time da je ime više umjetnički i poetski simbol nego što ima političko značenje. Kasnije, nakon Gestapovog ispitivanja Hansa Scholla, otkriveno je da je on odabrao to ime na temelju španjolske novele „Rosa Blanca“. No zapravo ime dolazi od novele američko-njemačkog autora Bena Travena „The White Rose“, koja govori o iskorištavanju seljaka u Meksiku, a koju je Hans čitao prije rata. Na propagandnom nivou ime ne predstavlja ništa posebno, no možda upravo zato što nema konotacije je izabrana.³³

Sam nastanak *Bijele ruže* možemo pratiti od pojedinačni prijateljstava koje je preraslo u krug prijatelja. Već su Hans Scholl i Willi Graf prije Drugog svjetskog rata bili pripadnici zabranjenih omladinskih klubova, zbog čega su završili 1938. godine u pritvoru Gestapo-a.³⁴ Uz njih, glavni protagonisti grupe su bili Christopher Probst i Alexander Schmorell koji se znaju od školskih dana. Tijekom svojeg studija medicine 1941./1942. godine na Sveučilištu u Münchenu upoznali su buduće članove i osnivače Williija i Hansa, koji su također studirali na Sveučilištu. Za to se vrijeme krug prijatelja zbližio te su potvrdili svoja liberalna uvjerenja sudjelujući na raznim kulturnim aktivnostima. Priključenjem Hansove sestre Sophie u svibnju 1942. koja je upravo počela studirati u Münchenu i njihovog zajedničkog profesora Kurta Hubera, koji je također bio kritičar režima, grupa je formirana.³⁵ Zajedno su počeli sredinom lipnja 1942. pisati i distribuirati letke protiv Hitlera, kada su vojna osvajanja nacističke Njemačke bila na vrhuncu i to upravo na području Münchenu, glavnog grada nacionalsocijalističkog pokreta. U isto vrijeme započela su teška sustavna bombardiranja njemačkih gradova: Kölna, Hamburga, Lübecka i Düsseldorfa.³⁶

Ključna osoba münchenske opozicije je upravo navedeni profesor i voditelj odjela za filozofiju i psihologiju na münchenskom sveučilištu Kurt Huber, koji je poslužio kao inspiracija za buduće studente i izravno utjecao na njih svojim predavanjima i diskusijama. U svojim predavanjima pozivao se na njemačke idealiste i filozofe, posebno na Kanta, Hegela, Schellinga, von Leibniza. Njegovi politički i socijalni stavovi su bili konzervativni i bio je autentičan primjerak njemačkog filozofskog i povijesnog nacionalizma, ali nikada nije

³³ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 58.

³⁴ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 2.

³⁵ *Ibid.*, 20-23.

³⁶ *Ibid.*, 56-57.

zagovarao rat ili osvajanje drugih zemalja kao metodu da se uveća njemački duh ili država. Zbog svojih stavova priključio se *Bijeloj ruži*, s čijim je članovima definirao model savršenog njemačkog ljudskog bića kao proizvod misli nihilista – egzistencijalista Friedricha Nietzschea i Johanna Wolfganga von Goethea.³⁷ U početku *Bijela ruža* je djelovala u njegovom stanu, a ostali članovi pokreta su ga smatrali svojim mentorom.³⁸

Profesor Huber, kao i njegovi studenti, prezirao je naciste i u proljeće 1942. godine započeo je vlastiti individualni rat protiv režima u obliku protunacističkog letka. Jedna kopija tog letka došla je i do kuće obitelji Scholl u gradu Ulmu, koji je Hans Scholl u detalje proučio i koji je na njega ostavio veliki utisak. Sam Hans vidio je brutalan odnos nacista prema Židovima što je samo je učvrstio njegovu odlučnost da djeluje protiv režima, a također osobnim vojnim sudjelovanjem na istočnom frontu vidio je patnju ljudi i besmisao rata. Antisemitizam koji je smetao svim pripadnicima, možemo vidjeti na primjeru obrazovanja kada su već u ranim 1920.-im znanstveniku Albertu Einsteinu zabranjena predavanja na Münchenskom sveučilištu, nakon čega je pobjegao u Sjedinjene Američke Države ili kada su 1933. nacisti izbacili skoro sve židovske znanstvenike, istraživače i profesore sa sveučilišta i prognali ih, te im zabranili povratak.³⁹

Slika 1. Profesor Kurt Huber⁴⁰

³⁷ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 85-90.

³⁸ BUTLER, *An Illustrated History of the Gestapo*, 158.

³⁴ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler*, 15.

⁴⁰ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 35.

4.2. Životopis sudionika i početak otpora

U ovom poglavlju se navode životopisi samo 5 najznačajnijih sudionika koji su imali ključne uloge u pokretu otpora: Hans Scholl, Sophie Scholl, Christopher Probst, Alexander Schmorell i Willi Graf. Zajedno sa ostalim važnim članovima i pomagačima poput: profesora Kurta Hubera, Hansa Leipelta, Eugena Grimmingera, Falka Harnaka i Traute Lafrenze, oni su se usudili boriti se protiv ideološki zatrovane nacionalsocijalističke policijske i totalitarne države. Oni su bili hrabri i inspirativni pojedinci čiji primjer časti i integriteta pokazuje da su bili ispred svog vremena i pravi primjer nesalomljivosti ljudskoga duha.⁴¹ Većina članova *Bijele ruže* su bili pripadnici organizacije mladeži (njem. *Bündische Jugend*), sa razvijenom idealističkom i tipičnom njemačkom romantičarskom podlogom. Također studenti su dolazili iz građanskih obitelji i većina su bili studenti medicine, osim Sophie Scholl i postali su studenti Münchenskog sveučilišta na proljeće 1939. godine. Svima im je zajednička bila borba protiv Hitlera, nacionalsocijalističkog režima i antisemitizma.⁴²

Hans i Sophie Scholl⁴³ rođeni su 1918., odnosno 1921. godine i odrasli su u njemačkom gradu Ulmu u saveznoj državi Baden-Württemberg, u obitelji od šestoro djece. Njihov brat Werner je također sudjelovao u ratnim zbivanjima, no nestao je 1944. i smatra se poginulim. Njihovi roditelji su ih odgajali u duhu ideala slobode i slobodnu volju svakog čovjeka. Njihov otac Robert Scholl, kao pripadnik srednje klase, gradonačelnik nekoliko gradova, a nakon rata i gradonačelnik Ulma, imao je značajni lokalni utjecaj i od najranijih dana je upozoravao na destruktivno vladanje nacističkog režima i Hitlera. Ipak, oboje su pristupili *Hitlerovoj mladeži*, a s njima još i njihove dvije sestre i jedan brat, te ozbiljno su se bacili na zadatke koje im je zadavala zajednica, što je nacionalsocijalističkom režimu itekako trebalo, mladež koja će izvršavati bespogovorno sve zadaće. Tijekom 1938. godine 8,7 milijuna dječaka i djevojaka bili su pripadnici Hitlerove mladeži.⁴⁴ Djeca iz obitelji Scholl su bili snažno indoktrinirani u nacionalsocijalizam kroz partijske mitinge i snažnu ikonografiju, te su smatrali, služeći na taj način svoju domovinu, da pomažu u ponovnoj izgradnji svog duboko podijeljenog i demoraliziranog naroda. Njihov otac je posebno mrzio nacionalsocijalizam i nikako se nije slagao sa nacistima, a također ih je često kritizirao, zbog čega se sukobljavao sa svojim najstarijim sinom Hansom. Indoktrinacija

⁴¹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 171-175.

⁴² HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 42.

⁴³ Punih imena: Hans Fritz i Sophia Magdalena Scholl. Iako je njezino ime Sophia, u literaturi se navodi kao Sophie Scholl.

⁴⁴ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 8.

nacionalsocijalizmom je u njemačkim obiteljima postigla punu jačinu, gdje su ironično roditelji djeci predbacivali privrženost vlasti i često kritizirali istu, ali zbog straha da bi mogli biti prijavljeni od strane svoje vlastite djece koja se slijepo držala autoriteta vlasti i vrhovnog vođu. Roditelji su svoju opoziciju prema nacionalsocijalizmu uglavnom prešućivali ili se ograničili na privatnost svoga doma, te se ovdje vidi sraz generacija oko pitanja ispravnosti državne vlasti, ali i moralnih i zdravorazumskih vrijednosti.⁴⁵ Ipak, Hans i Sophie nisu odgojeni da slijepo prate religijska i ideološka učenja, što će im kasnije kroz čitanje filozofskih tekstova i preispitivanje vlastitih vjerovanja koristiti da kroz iskustvo neutralnog moralnog rasuđivanja shvate potrebu za otpor prema režimu i nacistima.⁴⁶

Na razini društva, *Hitlerovoj mladeži* se pristupalo vrlo entuzijastično jer je mladim ljudima ulijevalo sigurnost kroz teškoće i probleme tijekom adolescencije, a svakako su htjeli i pokazati prkos i buntovnost prema roditeljima. Za Hansa je pripadnost zajednici i zajedništvo bilo vrlo značajno što je on posebno cijenio, jer je postao nositeljem nacističke zastave i prisustvovao je nacističkom skupu u gradu Nürnbergu. Tijekom izvršavanja svoje dužnosti u *Hitlerovoj mladeži* Hans je shvatio koliko mu je sloboda mišljenja i izražavanja ograničena, uz još određene nedostatke koje mu je nudila mladež, pa se stoga priključio *Jugenschaftu*, suparničkoj grupi mladih ljudi koji su čitali knjige i časopise, i koji su bili kritički nastrojeni prema režimu.⁴⁷ Tijekom 1937., kada su ti mladi ljudi privremeno zatvoreni od strane Gestapo-a, zbog svog djelovanja, a posebno prilikom Kristalne noći (njem. *Kristallnacht*)⁴⁸ njegovo nezadovoljstvo nacizmom je čvrsto zacementirano. To nezadovoljstvo se također odnosilo i na njegovu sestru Sophie, jer većina mladih je imala za prijatelje ili kolege Židove.⁴⁹

⁴⁵ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 24-26.

⁴⁶ KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 8.

⁴⁷ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 29-30.

⁴⁸ Ovaj događaj označava nasilno djelovanje odnosno pogrom nad Židovima u studenom 1938. godine, koji su izvele paravojne jedinice SA i građani na području nacističke Njemačke i slobodnog grada Danziga. Ime Kristalna noć dolazi od komadića razbijenog stakla koji su se prostirali po ulicama gradova nakon razbijanja prozora židovskih trgovina, kuća i sinagoga. Uništeno je ili oštećeno nekoliko stotina do tisuća židovskih kuća, škola, bolnica, sinagoga, poduzeća, a također je uhićeno i otpremljeno u koncentracijske logore trideset tisuća Židova, dok ih je manji broj poginuo prilikom pogroma. Kristalna noć smatra se prethodnicom „Konačnog rješenja židovskog pitanja“ i Holokausta.

⁴⁹ HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 42-43.

Slika 2. Hans Scholl, Sophie Scholl i Christoph Probst u ljeto 1942. godine⁵⁰

Kako je postao u prvim godinama rata student medicine (1939.), Hans je posebno bio tražen na ratnom bojištu, pa je regrutiran kao medicinski asistent i sudjelovao je u ratnim događajima u Francuskoj (u kojoj je dobio određeno medicinsko iskustvo)⁵¹ i gdje je počeo čitati o modernim francuskim filozofima i teolozima te otkrio značaj religije, posebno kršćanstva, da bi kasnije bio poslan na istočno bojište kao medicinski tehničar, gdje se njegova vizija otpora kompletno i jasno iskristalizirala. Na Sveučilištu je uspostavio kontakte sa neutralnim Münchenskim intelektualcima, piscima, novinarima i znanstvenicima.⁵² Otpor prema nacizmu povećavao se postupno i za njegovu sestru Sophie te vezan je za događaje kao bratovo uhićenje 1937., uz još određena kasnija uhićenja njezinih prijatelja, te spoznaja o disidentskoj političkoj orijentaciji svoga oca, kojeg su pritvorili 1942. godine zbog kritički nastrojenog govora protiv Hitlera, što je također utjecalo na njezinu sve veću otuđenost od ideala nacionalsocijalizma.⁵³ Ona je također sudjelovala u radnoj službi u roku od 18 mjeseci u obliku školske učiteljice i odgojiteljice djece predškolske dobi. Vojnički nastrojena „Nacionalna služba rada“ je daljnje učvrstila njezin nenasilni otpor i gađenje prema nacionalsocijalizmu. Kasnije je upisala studij biologije i filozofije na Münchenskom sveučilištu, gdje se priključila bratu i njegovim prijateljima u kritiziranju režima i terora koji

⁵⁰ SCHOLL, Inge. *The White Rose: Munich 1942–1943*, 67.

⁵¹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 44.

⁵² WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 35.

⁵³ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 25.

je režim provodio te promišljanjima o budućnosti Njemačke i ljudskoj prirodi.⁵⁴ Kršćanski pisci su i na nju imali veliki utjecaj. Zajedno sa ostalim budućim članovima pokreta sklopljena su poznanstva sa filozofima i umjetnicima, poput Carla Mutha i Theodora Haeckera.⁵⁵ Pošto su bili iznimno svjesni štetnosti i terora koji je provodio Hitlerov režim, stvorili su grupu prijatelja u koje su imali povjerenje te su u svibnju 1942. godine započeli sa pisanjem letaka koji su bili prvenstveno namijenjeni njemačkim intelektualcima. Za njih je Hans smatrao da su politički podbacili 1918., kao što su podbacili i 1933., te je vjerovao da su oni jedina snaga koja može zbaciti režim sa vlasti. Time je stvoren pokret otpora *Bijela ruža* kojoj je glavna zadaća bila opozicija prema nacionalsocijalizmu.⁵⁶ Smatrao je također da nositelji borbe moraju biti upravo navedeni intelektualci koje treba podsjetiti da je njihova politička obaveza pružiti otpor i pokazati put njemačkom narodu da ratno stanje nije budućnost kojom bi trebala kročiti Njemačka.⁵⁷

Christoph Probst je već u svom djetinjstvu iskusio teror nacionalsocijalizma, jer mu je maćeha bila Židovka. Njegovo liberalno-humanistički nastrojeno školovanje je utjecalo na njegov prijezir prema režimu. Već sredinom 1930.-ih upoznao je Alexandra Schmorella, da bi kasnije zajedno upisali studij medicine na Münchenskom sveučilištu, gdje su upoznali Hansa Scholala s kojim su se sprijateljili i dijelili filozofske stavove.⁵⁸ Njegova kritička perspektiva prema nacionalsocijalizmu samo je rasla kako je rat trajao. Nacrtao 7. letka, ujedno i zadnjeg letka nađenog nakon uhićenja Hansa napisao je upravo Christoph. Kako je i on služio na istočnom bojištu, najviše se fokusirao na tragične događaje u Staljingradu kao glavnu temu letka.⁵⁹

Alexander Schmorell je bio jedini član grupe koji je rođen u miješanom braku pošto mu je otac bio Nijemac, a majka Ruskinja, stoga je odrastao u dvojezičnom okružju, pa mu je zbog toga znanje ruskog jezika bilo korisno. Došavši u službu Wehrmachta,⁶⁰ bio je raspoređen u jedinicu vojske koja je izvršila pripojenje Austrije (njem. *Anschluss*) i okupaciju Čehoslovačke 1938. godine. Kada je odbio izvršiti zakletvu odanosti Hitleru, izbačen je iz vojske jer je težio slobodi i kroz taj konflikt proglasio se neprijateljem režima. Upoznavanjem Hansa i Christophu produbile su njegova razmišljanja o mogućnosti otpora i zajedno sa njima

⁵⁴ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 22-24.

⁵⁵ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 38.

⁵⁶ HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 43-44.

⁵⁷ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 109.

⁵⁸ *Ibid.*, 21.

⁵⁹ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 38.

⁶⁰ Njemačke oružane snage u doba nacionalsocijalističke vlasti od 1935. do 1945. godine.

diskutirao je teološka, filozofska i književna djela.⁶¹ Na istočnom frontu vidio je strahote rata i po povratu u Njemačku aktivno je sudjelovao u svim djelatnostima *Bijele ruže*. On i Hans su napisali prve letke, u kojima se po prvi put u javnosti spominju ubojstva Židova.⁶²

Willi Graf je tijekom mladosti bio članom nekoliko kršćanskih organizacija u kojima je dobio književno i teološko znanje. Važnost kršćana da politički djeluju i iznose vlastita razmišljanja, štite ljudska bića i promiču prava čovjek bile su u potpunoj suprotnosti sa nacionalsocijalizmu, što je dodatno povećalo njegovu odlučnost odbijanja ideologije režima. Pobožan katolik kakav je bio, zbog svega toga nikada se nije priključio *Hitlerovoj mladeži*, a organiziranjem ilegalnih sastanka i izleta priskrbio je sebi uhićenja.⁶³ Kao i većina njegovih prijatelja studenata medicine, regrutiran je u vojsku kao medicinski tehničar, te je na bojištima (u Poljskoj, SSSR-u i Kraljevini Jugoslaviji) iskusio i vidio sav jad običnog čovjeka, ratne zločine i mnogobrojna ubojstva Židova. Zadnji se priključio grupi, a smatrao se kao i drugi članovi potpunim autsajderom i zajedno sa članovima *Bijele ruže*, po njihovom povratku sa istočnog bojišta, započeo je djelovati. Pomogao je u izradi i distribuciji petog i šestog letka, a također je i crtao grafite posvećene slobodi na javnim zgradama, a posebno se posvetio zadatku širenja pokreta otpora van Münchenskog područja.⁶⁴

4.3. Ideologija pokreta

Sama ideologija pokreta je temeljna na više izvora i utjecaja po kojima se su ravnali članovi *Bijele ruže* od kojih su neki već navedeni. Opor prema nacističkom režimu su pripadnici shvaćali kao dužnost svakog čovjeka i smatrali su da država postoji kako bi zaštitila dostojanstvo i život svakog čovjeka, pa tako u 1. letku citiraju Friedrich Schillerov esej (koji je bio jedan od glavnih utjecaja na njihov ideološki rast i bio jedan od rijetkih filozofa kojeg su mogli proučavati u sklopu svog obrazovanja)⁶⁵ u kojem on spominje spartanskog kralja kao arhetipa tiranije, a kojeg su oni vidjeli kao prethodnika Hitlerovog totalitarizma. Nacisti su prema njima nasljednici prijašnjih tiranina.⁶⁶ Schiller se ne navodi izravno u letcima, no često su se znali pozvati na njega.

⁶¹ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 20.

⁶² WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 32.

⁶³ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 53-54.

⁶⁴ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 32.

⁶⁵ KIRKMAN, *The White Rose's Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche*, 6.

⁶⁶ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 187.

Nadalje smatraju da izvor ljudskosti nadilazi moć države i to pokazuju preko svog individualizma, otkrivajući svoje kršćansko porijeklo. Sophie je posebno bila zainteresirana za spise Sv. Augustina, jednog od najutjecajnijeg ranokršćanskog učitelja, a također su se i ostali članovi pokreta često referirali na religijske tekstove ili ideologiju kršćanstva kada su u letcima kritizirali režim.⁶⁷ U svom 1. letku pokazali su važnost djelovanja pojedinca kao vlastitu tekovinu su dužni braniti, jer su bili članovi kršćanskog i zapadnog svijeta i svjetonazora. Stoga se humanizam *Bijele ruže* temelji na kršćanskoj vjeri, kako su to prikazali u 4. letku: „Čovjek je svakako slobodan, no bez pravog Boga on je bespomoćan protiv zla.“⁶⁸ U tradiciji kršćanskog humanizma oni su vidjeli svu bit antihumanizma nacista koji su zanemarivali svetost pojedinačnog ljudskog života, što se posebno manifestira u njihovom ponašanju prema Židovima. Njihov protest protiv ubojstva Židova navodi se u 2. letku u kojem navode da su i Židovi ljudska bića i da se prema njima treba odnositi s poštovanjem, kao i prema svakom ljudskom životu. Svakako se ne smije zanemariti niti rodoljublje i domoljublje članova *Bijele ruže*, koji su bili etnički Nijemci i usprkos nacionalsocijalističkoj vlasti vjerovali su u budućnost Njemačke i to da Hitler neće uspjeti uništiti duh njemačkog naroda.

Jedan od najvažnija osoba koja je na njih imala značajan utjecaj je prognani njemački nobelovac i spisatelj Thomas Mann, koji je osobno kritizirao Hitlera i njegovu knjigu *Mein Kampf*, za koju je rekao da je napisana najgorim mogućim njemačkim jezikom. Kroz njegovu kritiku oni shvaćaju da se propadanje kulture upravo manifestira kroz propadanje jezika određenog naroda. Kao veliki njemački pisac Mann je također u svojim radioizvještajima osuđivao nacističke zločine te je podsjećivao građanstvo na demokratske i humanističke temelje njemačke države.⁶⁹ Uz njega, kao još jedan važan utjecaj navodi se katolički biskup grada Münstera Clemens August Graf von Galen, koji je s kritikom nacista započeo već 1934. i u svojim govorima je prokazivao njihov rasizam, a veličao humanizam i čovjekoljublje.⁷⁰ Smatrao je da *Bijela ruža* kao organizacija studenata, profesora i ostalih suradnika ima veliki utjecaj na njemačko građanstvo, a posebno na mladež zbog svoje hrabrosti otpora. Navodi da je pokret imao odlične utjecaje poput pacifizama, filozofskih mislitelja i religijskih ideologija, koji su ojačali i definirali njihovu ideologiju i odredili način i sredstva borbe protiv režima. Von Galen je kao i pripadnici *Bijele ruže*, želio da njemački

⁶⁷ KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 3.

⁶⁸ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 196-198.

⁶⁹ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, xii.

⁷⁰ *Ibid.*, 67.

narod otvori svoje oči prema zločinima koje vrši režim, a posebno prema Židovima, jer je smatrao to moralno, logično i razumski ispravno. On je već u kolovoz 1941. godine osudio politiku nacionalsocijalizma i time možebitno utjecao na članove *Bijele ruže*.⁷¹

Uz sve dosad navedene strane ili domaće pisce i filozofe koji su utjecali na pokret, mora se također spomenuti utjecaj Mahatma Ghandija, indijskog političara, odvjetnika i vođe nacije, koji se svojim nenasilnim otporom borio za indijsku nezavisnost od britanske vlasti. Određeni pripadnici i suradnici *Bijele ruže* poput Eugena Grimmingera, bili su pod utjecajem Ghandija. Sam Grimminger je bio važan suradnik jer je potpomagao, uglavnom novčanim sredstvima pokret. Svoje pacifističke stavove učvrstio je čitajući djela o Ghandiju i osobno prakticirajući budizam, time je možebitno utjecao i na druge pripadnike pokreta. Sama ideologija pasivnog otpora se zasniva na tome da se ljudi suzdržavaju od nasilja čak i usprkos nasilnoj agresiji i pod cijenu uhićenja, premlaćivanja i smrti. Termin pasivni otpor ušao je u uobičajenu upotrebu tijekom borbe za nezavisnost u Indiji između 1920.-ih i 1948. godine. Iako pasivan otpor ima dugu povijest, Henry David Thoreau, američki filozof, pisac, povjesničar je ostavio važan trag na tom polju. Svojim važnim djelom „Otpor prema civilnoj vlasti“ iz 1849. godine poziva na građanski neposluš kao moralnu obvezu građana kada vlast počinje vladati nepravedno i protiv svojih građana. Navedeno djelo je utjecalo na nekoliko važnih povijesnih osoba, između ostalih i na Gandija, koji je zatim utjecao na Martina Luthera Kinga mlađeg. Moguće je zaključiti s obzirom na razne utjecaje koje je artikulirala *Bijela ruža*, da je Mahatma Gandiji i njegova strategija nenasilja utjecala na ideologiju pripadnika tog pokreta otpora.

4.4. Letci i grafiti *Bijele ruže*

Letci *Bijele ruže* napisani su i dijeljeni zbog potrebe da se ideje slobode prošire među njemačkim stanovništvom i da se zaustavi nacionalsocijalistička strahovlada, te da se prokažu zločini koje su počinili nacisti. Ovi letci nikada nisu pozivali na aktivni i vojni otpor protiv režima,⁷² što pokazuje da su autori bili upoznati sa vojnom snagom nacista te zbog toga takav revolucionaran način borbe ne bi uspio, stoga su pripadnici pokreta pozivali na miroljubivi otpor, iako su svakako željeli zbacivanje vladajućeg režima sa vlasti.⁷³

⁷¹ KIRKMAN, *The White Rose's Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche*, 6.

⁷² KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 1-2.

⁷³ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 94-95.

Pripadnici *Bijele ruže* izradili su ukupno 6 letaka, a 7. je bio izrađen do oblika nacrtu. Prvi i četvrti letak napisao je Hans, uz pomoć Sophie, dok je u sudjelovanju izrade drugog i trećeg letak sudjelovao Alexander Schmorell. U 1. letku svojim tekstom pokušaju doprijeti do savjest onih ljudi koji žive pod nacionalsocijalizmu i upozoravaju ih da nedostatak djelovanja rezultira uništenjem.⁷⁴ U 2. letku ismijavaju Hitlerov loš izgovor njemačkih riječi i prokazuju zločine koji su napravili Nijemci u ime nacionalsocijalizma.⁷⁵ U 3. letku, koji je najpoznatiji od prvih četvero, razvijaju argumente koji tvrde da je nacionalsocijalizam ozloglašen režim, a također definiraju kako bi morao izgledati pasivni otpor na koji se oni pozivaju.⁷⁶ U 4. letku citiraju religijske tekstove te povijesne pobožne luterane i katolike koji su na njih utjecali. Njime također dokazuju da ne rade za neku stranu vanjsku državu.⁷⁷ Nakon šestomjesečne šutnje javlja se 5. letak u siječnju 1943. u koji se uvode kao autori neka nova lica, poput njihovog prijatelja Falka Harnacka i kojim demonstriraju veliku zrelost u pisanju. Ovaj letak su otisnuli u velikom broju, od osam do deset tisuća primjeraka.⁷⁸ Zbog većeg broja otisnutih primjeraka ovaj letak pod nazivom: „Poziv svim Nijemcima“ izvršava puno veći utjecaj, te u njemu traže da se građani odmaknu od nacionalsocijalizma i zagovaraju osnovna ljudska prava. Također u njemu razmatraju mogućnost kraja rata i razmišljaju o novoj Europi te pozivaju sve Nijemce na otpor i ukazuju na potrebu slobode govora, religije i zaštitu pojedinaca što će biti temelji „Nove Europe“. Naglašavaju u tom letku i potrebu stvaranja suradnje među narodima kako bi se izvršila obnova Europe i njezinog društva. Izjavom da Hitler sada više ne može pobijediti u ratu, samo ga može produljiti i odluka da je na ljudima da shvate poruku na vrijeme, pokazali su sav besmisao rata i ratnih razaranja, kao i potrebu raskidanja svih veza sa nacionalsocijalizmom.⁷⁹ Kao što je spomenuto ranije u radu, 6. letak pod nazivom „Kolege studenti“ je napisao profesor Kurt Huber, a to je zadnji letak koji je otisnula i distribuirala *Bijela Ruža*. U letku profesor iskazuje tugu zbog poraza kod Staljingrada, ali u smislu žaljenja zbog patnje i smrti mnogobrojnih vojnika i civila. Tim letkom on pokušava probuditi domoljubne osjećaje kod njemačkih građana, kojima poručuje da se domoljubljem mogu i trebaju nadici iznad politike nacionalsocijalizam. Također navodi da upravo mladež mora biti generator stvaranja slobodne i časne njemačke države te da je njihova moralna obveza da borbom i osvještavanjem zbacе nacionalsocijalističku stranku sa vlasti i stvore temelje za bolju budućnost njemačkog društva i države. Sam poraz kod

⁷⁴ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 73-76.

⁷⁵ Ibid., 77-80.

⁷⁶ Ibid., 81-84.

⁷⁷ Ibid., 85-88.

⁷⁸ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 122-124.

⁷⁹ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 89-90.

Staljingrada mu je dao dodatni razlog za sumnju i kritičnost prema režimu, a pogotovo gađenje naspram Hitlera i njegovih sljedbenika, te njihovih zločina zbog ponižavanja i vrijeđanja njemačkog naroda.⁸⁰ Zadnji 7. letak, odnosno njegov nacrt, bio je koban za članove *Bijele ruže*, a posebno za Christoha Probst, koji je njegovim skrivanjem platio životom kada ga je Gestapo uhitio. Smatra se da je ovaj nacrt nastao pod utjecajem radijskog govora američkog predsjednika Roosevelta u kojem objavljuje da konferencija u Casablanci traži bezuvjetnu predaju Njemačke.⁸¹

Prvi letak razdijeljen je 18. studenog 1942., a slijedeća 3 letka su distribuirani između prosinca 1942. i siječnja 1943. U tim letcima navedene su reference raznih filozofa i mislilaca, poput Goethea, Lao-Tzua, i religijske reference Biblije.⁸² Svih 6 letaka napisana su na pisaćim strojevima i koje su zatim članovi duplicirali pomoću hektografa⁸³. Za prva četiri otisnuta letka na sto primjeraka, njih 35 je bilo predano Gestapu, jer nisu svi primatelji letaka bili podržavatelji nacista. Gestapo je zapravo testirao lojalnost građana prema nacionalsocijalizmu na temelju broja predaih letaka organima vlasti. Distribuciju letaka vršili su slanjem pisama na različite adrese u gradove. Letke su otisnuli u nekoliko tisuća primjerka, od 2-3 do čak 9-10 tisuća primjerka. Zadnji 6. letak Hans i Sophie Scholl su dijelili i bacali u prostorije Münhenskog sveučilišta 18. veljače 1943., a istog dana su uhićeni i pritvoreni zbog navedenih ilegalnih radnji. Ipak 6. letak je nadživio svoju prvotnu distribuciju pošto je borac otpora Helmuth von Moltke, potomak slavni njemačkih vojskovođa i vođa „Kreisau kruga“ - disidentske grupe, uspio prokrijumčariti 5 milijuna kopija 6. letka pod nazivom „Manifest Münhenskih studenata“ u Ujedinjeno Kraljevstvo, koje su zatim Kraljevska ratna avijacija bacala po nacističkoj Njemačkoj tijekom jeseni 1943. godine.⁸⁴ Grafitima su također članovi *Bijele ruže* htjeli pokazati svoje neslaganje sa režimom, ali i ukazati na stanje društva nakon poraza u staljingradskog bitci. I pred sam kraj svog djelovanja, prije same distribucije 6. letka Hans i Alexander Schmorell iscrtali nekoliko grafita. Iscrtavali su ih najviše tijekom noći, jer je crtanje bilo vrlo riskantno.⁸⁵ Obilježavali su posebno javne zgrade i zidine Münhenskog sveučilišta. Najpoznatije grafite koje su iscrtavali nakon poraza kod Staljingrada su bili: „Dolje sa Hitlerom“ i „Sloboda“.⁸⁶

⁸⁰ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 201-202.

⁸¹ *Ibid.*, 204.

⁸² KIRKMAN, *The White Rose's Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche*, 4-5.

⁸³ Ručni radni stroj za umnožavanje crteža i teksta koji su izrađeni posebnom tintom s pomoću vlažne mase.

⁸⁴ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 56.

⁸⁵ HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 44.

⁸⁶ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, 3.

4.5. Vremenski odnos i područje djelovanja pokreta sa ratnim stanjem - Staljingradska bitka

Bitka za Staljingrad je bila iznimno važna jer je označila prvi strateški poraz i kraj ofenzivnog djelovanja Nijemaca, a također je utjecala i na moral njemačkih vojnika i građana, i samim time i na djelovanje pokreta otpora *Bijela ruža*. Smatralo se da će zbog tog poraza duh pobune biti proširen, no Gestapo je samo još više povećao nadzor i opresiju nad svojim građanima.⁸⁷

Sudjelovanjem na Ruskom frontu tijekom ljeta 1942. godine je bilo sudbonosno za Hansa Scholla, Alexandra Schmorella, Willi Grafa, koji su bili raspoređeni kao medicinski asistenti. Nakon što su vidjeli strahote rata i vrativši se u Njemačku krajem listopada iste godine, nastavili su svoje studije, ali i svoj tajni rad – rad na letcima i njihovo dijeljenje. Posebno je bio potresen Hans prizorima patnje i smrti ljudi. Prije nego što su otišli na front diskutirali su o mogućnosti stvaranja pravog pokreta otpora kojem će biti zadaća objavljivati istinu o stanju u Njemačkoj (poput prisilnog rada i istrebljenja Židova, izvršavanje medicinskih eksperimenata nad ženama i mentalno bolesnom djecom, slanje ljude „niže rase“ u kampove smrti itd.), probuditi otpor na razini države i prosvijetliti njemačke građane o potrebi otpora i zlim namjerama režima. Pokazati ljudima da je nacionalsocijalizam bolest i kako će upravo borbom protiv vlastitog naroda koji je zaveden pokazati svoju pravu veličinu.

Nakon povratka sa fronta, Hansovog oca su pustili sa slobode, no borba za otpor prema režimu upravo je započela. Započeli su sve žešće preko svojih letaka napadati režim i počeli su slati i dijeliti letke po gradovima južne Njemačke i Austrije: Frankfurt, Stuttgart, Beč, Freiburg, Augsburg, Saarbrücken, Salzuburg, Ulm, Mannheim i Karlsruhe, uz ostale gradove.⁸⁸

⁸⁷ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 46-51.

⁸⁸ *Ibid.*, 34-44.

Slika 3. Karta većih njemačkih i austrijskih gradova gdje su distribuirani letci⁸⁹

Sama bitka za Staljingrad trajala je od rujna 1942. do početka veljače 1943. godine, s ciljem osvajanja Volgograda, tadašnjeg Staljingrada, koje je bio vrlo važan industrijski centar i spojnica između Rusije i Kavkaza.⁹⁰ Grad je bio ključ za postizanje strateških ciljeva: osvajanje naftne zone Kavkaza i okupacija koridora između rijeka Dona i Volge, zaleđa koje je bilo iznimno važno za cjelokupni obrambeni sustav Sovjeta na području oko Moskve. Preko njega su prelazili svi najvažniji komunikacijski putovi prema glavnom gradu. U srpnju 1942. Staljingrad je bio već opkoljen, da bi najkritičniji trenutak dogodio u rujnu kada je oko grada stegnuta divovska omča, čime je započela krvava ulična borba unutar grada, od kuće do kuće, od tvornice do tvornice, za svaki dio grada. Takvo stanje je potrajalo do druge polovice studenog kada je započela sovjetska ofenziva, čime je došlo do preokreta, zbog čega su njemački vojnici 6. Armije došli u položaj okruženja i izolacije, a niti talijanski vojni

⁸⁹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 203.

⁹⁰ GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 284-285.

ekspedicijski korpus im nije donio značajnu pomoć. U okruženju je ostalo 300000 njemačkih vojnika, od kojih je više od dvije trećine poginulo ili zarobljeno. Neadekvatna odjeća i obuća te manjak namirnica i naoružanja su također igrali ulogu u njihovom porazu u bitci. Predajom njemačkog generala Friedricha von Paulusa Sovjetima, kojem je Hitler zabranio da se preda i kojemu je naredio da se bori do zadnjeg čovjeka, završena je bitka. SSSR je ovom bitkom zadao odlučujući udarac i uništio inicijativu nacista za moguću protuofenzivu. Ovaj događaj će imati najviše utjecaja na razvoj pokreta otpora *Bijela ruža* i na još jači otpor prema nacionalsocijalizmu.⁹¹ Nakon poraza kod Staljingrada pokreti otpora diljem Europe su se probudili i od tog se trenutka rat u Sovjetskom Savezu odvijao samo u jednom pravcu: osovinske postrojbe su se povlačile dok su ih sovjetske progonile, slijedeći ih sve do ruševina Berlina i ratom izmučene Njemačke.⁹²

4.6. Uhićenje, ispitivanje, suđenje i pogubljenje sudionika – (ne)uspjeh Bijele ruže

Nastavljajući svoju akciju širenja letaka i crtanja grafita, Hans i Sophie Scholl izvršili su vrhunac svojeg djelovanja. 18. veljače 1943. godine počeli su ostavljati letke u hodnicima, atriju i pod klupama Münchenskog sveučilišta. U kratkom roku zamijetio ih je portir i nadzornik sveučilišta Jacob Schmidt, koji je davao informacije o ilegalnim akcijama lokalnom Gestapu. Čim se oglasio alarm, Hans i Sophie su ostali zarobljeni unutar sveučilišta, zatim uhićeni i odvedeni u ured kancelara sveučilišta, a sa njima je uhićen i Christoph Probst. Nedugo zatim preuzeo ih je Gestapo i počeo ih neumorno ispitivati o svim akcijama, posebno vezanim za letke i strojeve za njihovu duplikaciju. Hans je pokušao zaštititi sestru prebacujući krivnju na sebe, ali neuspješno. 22. veljače odvedeni su na sud u Palaču pravde gdje je presjedao Narodni sud, kojim je vodio ozlogašen predsjednik suda Roland Freisler, fanatični nacist i „Hitlerov sudac za vješanje ljudi“. Kasnije će on poginuti prilikom savezničkog bombardiranja Berlina tijekom suđenja.⁹³ Članovi *Bijele ruže* nisu ni pokušali odbaciti optužbe za koje ih se terete, a teretilo se ih za visoku izdaju nacionalsocijalizma, pokušaj zbacivanja nacionalsocijalističke vlasti, propagiranje ideja primirja, sabotiranje ratnih napora i sigurnosti naroda i vrijeđanje Hitlera te im je svima dosuđena smrt odsijecanjem glave giljotinom. Također su izgubili sva prava kao građani.⁹⁴ No prije samog izvršenja presude odvedeni su zatvor Stadelheim, koji se nalazio u južnom predgrađu Münchena, gdje su

⁹¹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 134-137.

⁹² GOLDSTEIN, *Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*, 280-282.

⁹³ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 172.

⁹⁴ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942-1943*, 114.

zatvoreni u odvojene ćelije s mogućnošću posjete roditelja i prijatelja od samo nekoliko minuta. Nakon šest dana ispitivanja i zatvora proglašeni su krivim za izdaju i dva sata nakon toga su smaknuti odrublivanjem glave. Prvo izvršenje presude doživjela je Sophie (21), a kasnije Hans (24) i Christoph (24). Prije samog izvršenja Christoph je tražio svećenika kako bi mogao dobiti sakrament krštenja i biti primljen u rimokatoličkoj vjeri,⁹⁵ Sophie je u ćeliji ostavila komad papira sa natpisom „Sloboda“,⁹⁶ dok Hansove posljednje riječi pokazuju da je cijenio slobodu najviše od svega: „Živjela sloboda“ - („Es lebe die Freiheit!“).⁹⁷ Tjedan dana kasnije uhićeni su i profesor Huber, Alexander Schmorell i Willi Graf koji su također osuđeni na smrt odsijecanjem glave giljotinom. Zaključno niti jedan član glavne grupe nije preživio rat, a u nekoliko slijedećih mjeseci nekoliko suradnika je uhićeno i pritvoreno, da bi do kraja rata većina njih bila ili pritvorena ili pogubljena, iako će određeni dio grupacije biti oslobođeni krivnje na sudu, a nekima poput Grimmingera, Bollingera i Bauera oduzeta su samo građanska prava.⁹⁸ Ukupno je nad pripadnicima *Bijele ruže* i ostalim suradnicima, te drugim grupacijama koje su bile na neki način povezane sa radom i djelovanjem *Bijele ruže* bilo 5 sudskih postupaka, koji su bili izvršeni u razdoblju od 1943. do 1945. godine.⁹⁹

Prilikom prvotne istrage o podijeljenim letcima Gestapo nije mogao pronaći nikakvu povezanost s pokretom otpora. Takvo stanje će se promijeniti u veljači 1943. kada je jedan od prijatelja suradnika *Bijele ruže* obavijestio Gestapo da će *Bijela ruža* distribuirati još letaka u budućnosti. Suradnik Hans Hirzel nije uspio na vrijeme obavijestiti brata i sestru Scholl o mogućoj Gestapovoj akciji, no pitanje je da li bi uopće takva spoznaja promijenila njihovo mišljenje.¹⁰⁰ Smatra se da bi akciju 18. veljače oni svakako odradili, ali ne zbog mladenačke buntovnosti ili neznanja, nego zbog jer su znali da je ovo njihova sudbina, zadnji dramatični čin otpora. Kada su čuvari došli do Hansa u ćeliju da ga odvedu na smaknuće, vidjeli su na zidu riječi Goethea koje mu je često otac znao reći: „Drži se u prkosu despotizmu“.¹⁰¹ Presudan je bio svakako utjecaj kršćanstva na članove *Bijele ruže* i njihovu spremnost da riskiraju svoje živote da bi pružili otpor nacistima, iako su znali da nema skoro nikakve nade da prežive pošto je sud striktno pratio nacionalsocijalističku ideologiju, pokazuje da su svoje ideale živjeli do kraja.¹⁰²

⁹⁵ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 60.

⁹⁶ Ibid., 58.

⁹⁷ Ibid., 62.

⁹⁸ BUTLER, *An Illustrated History of the Gestapo*, 159-161.

⁹⁹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 206.

¹⁰⁰ Ibid., 142.

¹⁰¹ HENDERSON, *The White Rose and the Definition of „Resistance“*, 45.

¹⁰² KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 10.

Slika 4. Sudac Roland Freisler¹⁰³

¹⁰³ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*

5. UTJECAJ I NASLJEDE BIJELE RUŽE I NJEZIN ODJEK U SVIJETU

Iako su akcije koje je provodila organizacija *Bijela ruža* bile možda male, utjecaj koje je ona izvršila na društvo su nepobitne. Taj utjecaj se vidio tek nakon završetka Drugog svjetskog rata kada se on počeo očitovati u razmišljanjima ne samo njemačkog naroda nego i drugi ljudi diljem svijeta. Glavni razlog za to je knjiga Inge Scholl, sestre Hansa i Sophie, koja je objavila biografsku knjigu o njima i njihovom djelovanju pod nazivom *Die Wiesse Rose*.¹⁰⁴ Fizički, postoji također američka organizacija istoimenog naziva osnovana 2002. koja promiče liberalno/progresivne vrijednosti, poput prava žena na biranje vlastite zdravstvene njege, briga za djecu beskućnike, itd. No ipak najveći utjecaj koji je izvršila *Bijela ruža* se vidi na psihološkom planu. Utjecaj na režim i građane nacističke Njemačke se vidi u tome što ona uči i nastavlja učiti i dan danas da se otpor može pružiti na različite načine, ne nužno nasiljem i da pokret otpora ne mora biti veliki (u svakom smislu) u društvu da bi djelovao i utjecao na ljude.¹⁰⁵ Karakteristika njemačkog pokreta otpora koji se ovdje obrađuje navodi da pasivan otpor i moralni principi moraju i mogu biti glavni dio ideologije pokreta, da pripadnici pokreta ne moraju biti pripadnici vladajuće političke stranke i da sam otpor može nadilaziti svaki subjektivni osjećaj, poput borbe *Bijele ruže* protiv vlastite države, ali u interesu njemačkog naroda i građana, s time da su za svoje ideale oni bili spremni žrtvovati.¹⁰⁶

Poziv *Bijele ruže* na otpor protiv nacista je uglavnom ostao neodgovoren od strane Nijemaca, ipak otpor nije bio uzalud, jer letke koji su ostavili za buduće generacije daju nacrt za ostvarenje Federalne Njemačke, Federalne Europske organizacije država, slobodnu svjetsku trgovinu, razuman socijalizam, slobodu govora i religijskog opredjeljenja, zaštitu građana od totalitarnih država. Tim idealima su uz ostale napredne mislitelje zapravo postavili temelje i inspiraciju za poslijeratnu Njemačku i buduće uređenje europskog društva.¹⁰⁷

5.1. Odnos pokreta s drugim pokretima otpora u nacističkoj Njemačkoj

Kao što je navedeno prije, pripadnici *Bijele ruže* ipak nisu bili usamljeni u svojoj zadaći otpora i dijeljenju letaka. U njemačkim gradovima Hamburgu, Saarbürckenu, Ulmu, Freiburgu, Stuttgartu i Berlinu imali su prijatelje i poznanike koji su također radili u malim skupinama i sa kojima su surađivali i održavali kontakte. Tako su postojali i ogranci *Bijele*

¹⁰⁴ Navedena knjiga se koristi kao literatura za ovaj završni rad.

¹⁰⁵ KIRKMAN, *The White Rose's Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche*, 31-32.

¹⁰⁶ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942-1943*, 60.

¹⁰⁷ WHITE ROSE FOUNDATION, *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler*, 82.

ruže na području Hamburga, pod vodstvom studentice medicine Traute Lafrenz, a tu se javlja i student kemije Hans Leipelt, koji iako nije imao direktnog kontakta sa Schollovima, znao je za njihove letke.¹⁰⁸ No osim tih grupa studenata i mladih ljudi, pokret *Bijele ruže* nikada se nije proširio izvan granica njihovog originalnog područja djelovanja.¹⁰⁹ U nacističkoj Njemačkoj su također postojali i drugi pokreti otpora koji su djelovali i izvan nje (u okupiranim teritorijima Njemačke) poput *Die Rote Kapelle*¹¹⁰ i *Kreisauer Kreis*.¹¹¹

5.2. Odnos pokreta i zapadnih Saveznika

Poslije poraza kod Staljingrada i ostalih bitaka prekretnica koje je nacistička Njemačka izgubila, a posebno objavom totalnog rata (rat svim mogućim sredstvima) ministra propagande Josepha Goebbelsa koji je vjerovao uz Hitlera u moguću pobjedu i ostvarenje tisućljetnog Njemačkog Reicha Saveznicima nije drugo ništa preostalo nego tražiti bezuvjetnu predaju Njemačke. Takva odluka je donesena već prije na konferenciji u Casablanci u siječnju 1943. godine od strane britanskog premijera Churchilla, američkog predsjednika Roosevelta i dvojicu vođa Slobodne Francuske de Gaulle i Giraud. Sovjetski vođa Staljin nije prisustvovao konferenciji zbog potrebe prisutnosti u domovini upravo zbog bitke kod Staljingrada. Zbog toga svega Saveznici nisu imali neke prevelike koristi od takvog i sličnih pokreta otpora niti su ih podupirali na bilo koji način.¹¹²

Postojale su ipak vijesti o pokretu studenata u Njemačkoj, a prve vijesti koje su objavile o njima bile su novine *New York Times*, koje su članak objavile 18. travnja 1943. godine. U njima iskazuju razloge i djelatnost pokret otpora, posljedice poraza kod Staljingrada, a također su i citirale letak profesora Hubera kojim on osuđuje nacionalsocijalizam i poziva njemačku mladež da se pobuni protiv vlasti. Navode se i grafiti koji su nastali kao posljedica smrt brata i sestre Scholl i poruka da se njihov život može uzeti olako, ali da njihov duh nikada neće slomiti.¹¹³

¹⁰⁸ SCHOLL, *The White Rose: Munich 1942–1943*, 68-70.

¹⁰⁹ KINCAIDE, *Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement*, 2.

¹¹⁰ Crveni orkestar ili Crvena kapela – pokret otpora koji se sastojao od mreže pojedinaca ili grupe, često djelujući nezavisno jedni od drugih. Tiskanjem ilegalnih letaka poticali su građansku neposlušnost, pomagali Židovima i oporbi, te dokumentirali zločine nacističkog režima i dostavljali zapadnim Saveznicima njemačku vojnu dokumentaciju.

¹¹¹ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*, 115-116.

¹¹² *Ibid.*, 143-144.

¹¹³ *Ibid.*, 170.

NAZI SLUR STIRRED STUDENTS' REVOLT

Official Was Jeered When He
Told Girls It Was Duty to Bear
Children Without Marriage

THREE WERE GUILLOTINED

Woman, Brother and Another
Soldier Beheaded for Issuing
Anti-Nazi Tracts

By GEORGE AXELSSON

Wireless to THE NEW YORK TIMES.

STOCKHOLM, Sweden, April 17
—The pictorial weekly *Veckojournalen* reports that a woman was among the three Munich University students who were executed last February for spreading anti-Nazi tracts. The others, it says, were soldiers, one a Stalingrad Sixth Army survivor who had been decorated with two Iron Crosses, — first class and second class.

The weekly asserts the victims were a medical student, Sergeant Hans Scholl, veteran of Stalingrad and son of an official of Ulm; his sister, Maria Scholl, a philosophy student, and another medical student, Private Adrian Probst.

They were guillotined after Gauleiter Gieseler of Munich had demanded that they be publicly hanged on the campus.

Details Are Reported

The background of the incident was reported as follows:

Gauleiter Gieseler in a speech at a university festival Feb. 11 denounced women students for using studies as a pretext to escape war service and declared in an insulting fashion that if they did not want to work in munitions factories they ought at least to bear children, without marriage.

The women students retorted with jeers. Men students formed lines protecting the girls when po-

licemen charged. A riot ensued in front of the university.

The following day Munich house walls bore the inscription: "Revenge for Stalingrad! We want our liberty back!"

The student body issued two tracts, one an appeal to men and girl students, protesting against Nazism and its suppression of individual thinking and the free expression of opinion and also against the attempt to force uniformity on students.

The tract praised the men for protecting the girl students and called for a fight to recapture the right of the individual to decide his own destiny "without which no spiritual values can be created."

The tract concluded with a call to battle against the Nazi party by resigning from Nazi organizations and by refusal to attend lectures by pro-Nazi. The war was condemned and German youths were urged to establish a new Europe.

"A new faith in liberty and honor dawns," it said.

The university was occupied by the police and Scholl and Probst were arrested for distributing the tracts. They were tried the next day on charges of "favoring the enemy."

When Sergeant Scholl was accused of Communist activities he replied, "I am not a Communist; I am a German." To Judge Freisler he said, "You will soon stand where I stand now."

The executions were carried out immediately after the sentence. For several ensuing nights the city walls bore inscriptions: Scholl lives! You can break the body but never the spirit."

Slika 5. Faksimil članka New York Times¹¹⁴

¹¹⁴ DUMBACH, NEWBORN, *Sophie Scholl and the White Rose*

6. ZAKLJUČAK

Zajedno sa svojim suradnicima, pomagačima i suučesnicima, petero mladih studenata i jedan sveučilišni profesor svojim djelovanjem kroz zajednički sveučilišni pokret otpora *Bijela ruža* u razdoblju od 1942. do 1943. pružali su nenasilan otpor protiv nacističkog režima zbog mnogobrojnih razloga, ali ponajviše zbog neprijateljskog raspoloženja i izvršenja masovnih zločina nad Židovima. U tadašnjoj nacističkoj Njemačkoj život građana je bio pod konstantnom prismotrom, a jednoumlje koje je nametnuto diktiralo je cijeli društveni život. Zbog svega toga, *Bijela ruža* je htjela biti pokretač promjena, koje su izvršili kroz svoj rad, djelovanje i filozofsko-antinacističko spisateljstvo, što su već pokazali samim odabirom imena čime su htjeli pokazati čistoću i nenasilnu politiku pokreta. S obzirom na ratnu hegemoniju i teritorijalni ekspanzionistički vrhunac u navedenom razdoblju, shvatili su da će Drugi svjetski rat i dalje trajati, bez naznake za njegov završetak. Zbog svega toga uvidjeli su potrebu za djelovanjem, jer su smatrali da je jedini način da se Hitlera zbaciti sa vlasti je da Njemačka bude vojno poražena.

Od iznimne važnosti za oblikovanje njihovog filozofskog-ideološkog razmišljanja bili su različiti utjecaji, poput kršćanstva, humanizma, nenasilni pokreti, građanski neposluš, altruizam, religijski spisi i domoljublje prema njemačkoj naciji i državi. Najveći problem za njih je bilo to što većina njemačke populacije nije osuđivala progone i ubojstva Židova i političkih neistomišljenika. Kako bi postigli svoj cilj, poduzimali su zanimljive akcije borbe protiv režima, akcije koje su smišljene tijekom njihovih političkih diskusija. Njihovi načini i sredstva djelovanja su uključivali tiskanje i distribuciju letaka po većim gradovima, odnosno i iscrtavanje grafita antinacističkog sadržaja, pomoću koji su htjeli probuditi i osvjestiti njemačke građane na štetnost nacionalsocijalističkog režima i da ustanu protiv represije i nasilja. Povezivali su se i s ostalim pokretima otpora u Njemačkoj u svrhu boljeg otpora. Svi članovi pokreta dijelili su duboku ljubav prema njemačkoj filozofiji i romantičarskim idealima, a također i kršćansku dužnost, a njihove ideje i nasljeđe koristili kako bi argumentirali protiv nacionalsocijalističke ideologije.

Iako su shvatili da njihove aktivnosti neće napraviti veliku štetu režimu, bili su spremni i žrtvovati vlastite živote u nadi da će time polučiti veći rezultat, odnosno da će se pobuniti u većoj mjeri njemačko građanstvo, no to se ipak nije ispunilo. S obzirom na odluku koja je donesena na konferenciji u Casablanci u siječnju 1943. godine o bezuvjetnoj kapitulaciji nacističke Njemačke, njihov uspjeh odnosno neuspjeh nije bio bitan za daljnji razvoj rata. Ipak njihove akcije nisu bile uzalud, jer su kroz svoje letke ostavili u nasljeđe

napredne misli vezane uz demokraciju, federalizaciju njemačke države, kraj imperijalizma, slobodu govora i religije, ujedinjene europske države. Također su smatrali da se diktature i totalitarna vlast može slomiti jedino ujedinjenim otpor građana i time postavili preduvjete stvaranja demokratskog i slobodnog europskog društva. Svime time su htjeli ostaviti utisak u Europi i svijetu.

Ovim završnim radom je dokazano da studenti kao buduća inteligencija mogu postati nositelji društvenih i političkih promjena, pod nadzorom i usmjeravanjem svojih mentora, u ovom slučaju sveučilišnog profesora. Pripadnici *Bijele ruže* su na taj način postali za nas inspirativni učitelji raspoznavanja lošeg od dobrog, a njihov otpor nije bio otpor prema samoj domovini, koju su toliko voljeli i cijenili kao etnički pripadnici njemačkog naroda, nego prema režimu koji uništava tu istu domovinu uzimajući sebi za pravo određivati ljudske vrijednosti, pravila i norme društvenog sustava. Njemački pokreti otpora time su dokazali da mogu pridonijeti završetku rata i ispraviti nepravedno prikazanu sliku otpora njemačkih građana u društvu. Humanizam pripadnika *Bijele ruže* nije mogla uništiti niti smrtna presuda nacističkog suda, a činjenica da su domaći otpor protiv nacionalsocijalizma samo je uvećalo njihovo nasljeđe kojem moramo odavati počast kako bi ga buduće generacije koje nadolaze mogle primjeniti.

7. SAŽETAK

U ovom završnom radu analizira se djelovanje sveučilišnog nenasilnog pokreta otpora u nacističkoj Njemačkoj koji djeluje u vremenskom razdoblju od 1942. do 1943. godine. Koristeći stranu literaturu autor objašnjava uzroke zbog čega je došlo do osnivanja pokreta, te kakve posljedice i utjecaj je ostavio pokret otpora na njemačke građane. Kroz analizu društveno-političkih prilika i ratnog položaja nacističke Njemačke, utjecaja nacionalsocijalizma, te važnosti propagande i političke represije, odgovara se na razloge otpora njemačkih građana nacističkom režimu, a time i posljedično stvaranje pokreta otpora. Naglasak se stavlja na rad i djelovanje *Bijele ruže*, obrađujući poglavlja porijekla imena, razloge osnivanja, životopis članova i sredstva djelovanja – poglavito letci, a u manjoj mjeri i grafiti. Također se navodi utjecaj ratnog stanja, posebno Staljingradske bitke, na djelovanje pokreta kao i razlozi neuspjeha, odnosno uspjeha pokreta otpora, koje kulminira suđenjem i smrću protagonista. Zaključno se navodi nasljeđe koje je ostavio pokret i njegov odnos sa drugim pokretima, ali i vanjskim čimbenicima, poput odnos sa zapadnim Saveznicima.

Ključne riječi: pokret otpora, nenasilan otpor, Münchensko sveučilište, Bijela ruža, nacionalsocijalizam, nacistička Njemačka, Hans i Sophie Scholl, letci, represija, Staljingradska bitka, Gestapo.

8. SUMMARY

Title of bachelor's thesis: The White Rose - university resistance movement in Nazi Germany

This bachelor's thesis analyzes the effect of a university nonviolent resistance movement in Nazi Germany, operating from 1942 to 1943. Using foreign literature, the author explains the reasons why the movement was founded, and the consequences and impact the resistance movement had on German citizens. Through an analysis of the socio-political circumstances and the wartime position of Nazi Germany, the influence of National Socialism, and the importance of propaganda and political repression, one responds to the reasons for the resistance of German citizens to the Nazi regime, and consequently the creation of a resistance movement. Emphasis is placed on the work and activities of the *White Rose*, addressing the chapters of the origin of the name, the reasons for its founding, the CV of the members and the means of action - especially leaflets, and to a lesser extent, graffiti. The influence of the state of war, especially the Battle of Stalingrad, on the effect of the movement, as well as the reasons for the failure or success of the resistance movement, which culminates in the trial and death of the protagonist, are also mentioned. Finally is cited the legacy that is left by the movement and its relationship with other movements, as well as external factors, such as its relationship with the Western Allies.

Key words: resistance movement, non-violent resistance, University of Munich, White Rose, National Socialism, Nazi Germany, Hans and Sophie Scholl, leaflets, repression, Battle of Stalingrad, Gestapo.

9. POPIS LITERATURE I IZVORA

- BUTLER, Rupert. *An Illustrated History of the Gestapo*. Osceola: Motorbooks International, 1993., 156-161.
- DUMBACH, Annette; NEWBORN, Jud. *Sophie Scholl and the White Rose*. Oxford: Oneworld Publications, 2006.
- GOLDSTEIN, Ivo, ur. *Povijest 17. Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936.-1945.)*. Zagreb: Europapress holding, 2008.
- HENDERSON, Simon. „The White Rose and the Definition of 'Resistance'“. *History Review* (2005.), no. 53: 42-47.
- KINCAIDE, Laura; „Religion and Resistance: An Analysis on the Influence of Christianity on the White Rose Resistance Movement“. *Nazi Germany Culture* (2004.), 1-12.
- KIRKMAN, Katilyn R. „The White Rose’s Resistance to Nazism: The Influence of Friedrich Nietzsche“. *Student Theses, Papers and Projects (History)* (2017.), 1-32.
- NOVAK, David. „Germans Against Hitler: The Witness Of The White Rose“. First Things, pristup ostvaren 2.7.2019. URL: <https://www.firstthings.com/article/1990/04/germans-against-hitler-the-witness-of-the-white-rose>
- SACHS, Ruth H. „The Leaflets“. *White Rose Studies*, pristup ostvaren 2. 7. 2019. URL: http://white-rose-studies.org/The_Leaflets.html
- SCHOLL, Inge. *The White Rose: Munich 1942–1943*. Middletown: Wesleyan University Press, 1983.
- SIMKIN, John. „The White Rose Anti-Nazi Group“. Spartacus Educational, pristup ostvaren 7.10.2019. URL: <https://spartacus-educational.com/ExamRHU12.htm>
- WHITE ROSE FOUNDATION. *The White Rose: Exhibition on the Students Resistance against Hitler, Munich 1942/43*, München: Weisse Rose Stiftung, 2006., 2-82.
- WITTENSTEIN, George J. „Memories of the White Rose“, Introduction and Background. History place, pristup ostvaren 2.7.2019. URL: <http://www.historyplace.com/pointsofview/white-rose1.htm>
- WITTENSTEIN, George J. „Memories of the White Rose“, The Leaflets. History place, pristup ostvaren 2.7.2019. URL: <http://www.historyplace.com/pointsofview/white-rose2.html>

10. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

Slika 1. Profesor Kurt Huber	11
Slika 2. Hans Scholl, Sophie Scholl i Christoph Probst u ljeto 1942. godine	14
Slika 3. Karta većih njemačkih i austrijskih gradova gdje su distribuirani letci	22
Slika 4. Sudac Roland Freisler	25
Slika 5. Faksimil članka <i>New York Times</i>	28

Slika 1. Profesor Kurt Huber (preuzeto iz SCHOLL, Inge. *The White Rose: Munich 1942–1943*. Middletown: Wesleyan University Press, 1983., str. 35)

Slika 2. Hans Scholl, Sophie Scholl i Christoph Probst u ljeto 1942. godine (preuzeto iz SCHOLL SCHOLL, Inge. *The White Rose: Munich 1942–1943*. Middletown: Wesleyan University Press, 1983., str. 67)

Slika 3. Karta većih njemačkih i austrijskih gradova gdje su distribuirani letci (preuzeto iz DUMBACH, Annette; NEWBORN, Jud. *Sophie Scholl and the White Rose*. Oxford: Oneworld Publications, 2006., str. 203)

Slika 4. Sudac Roland Freisler (preuzeto iz DUMBACH, Annette; NEWBORN, Jud. *Sophie Scholl and the White Rose*. Oxford: Oneworld Publications, 2006.)

Slika 5. Faksimil članka *New York Times* (preuzeto iz DUMBACH, Annette; NEWBORN, Jud. *Sophie Scholl and the White Rose*. Oxford: Oneworld Publications, 2006.)